

מעילה ג

מעילה דרבנן

הראב"ד בתו"כ (דיבורא דחובה, פרק כ', ה"ח) כתב דמעילה מדרבנן משלם קרן וחומש, אבל בחטאות המתות, שאין בהם מעילה מדרבנן, משלם קרן ולא חומש. וזה תמוה מסוגין. והגרי"פ על הרס"ג (עשה קמ"ז בד"ה אמנם) נקט דהראב"ד היה לו גירסא אחרת בסוגין, דבמעילה דרבנן נמי יש חומש.

מעילה ואיסור הנאה בחטאות המתות

א] מבואר בגמ' דחטאות המתות אין בהם מעילה אפילו מדרבנן, כיון דבדילי מינהון בחיים. וכן שיטת התוס' להלן (יא: ד"ה תורין), וכן הוא שיטת הראב"ד בתו"כ הנ"ל. אבל דעת רש"י להלן (י: ד"ה ולא נהנין) שיש בהם מעילה מדרבנן. וביאר הצאן קדשים דהמקשן נקט פירושא דלא נהנין ולא מועלין היינו שאין בהם מעילה אפילו מדרבנן, והתירצן תירץ לפי דעת המקשן, אבל אליבא דאמת, יל"פ דלא נהנין מדרבנן ולא מועלין מדאורייתא. ומדויק כן ברש"י במש"כ דלא מיתירץ למימר הכי, ומשמע שאין זה סברא מוכרחת, אבל כן נקט המקשן.

ב] ברש"י (ד"ה לא נהנין) מבי' דאיסור הנאה בחטאות המתות הוא מדרבנן, וכ"כ רגמ"ה, וכ"כ רש"י בתמורה (כב. ד"ה לא נהנין) ובמנחות (ד: ד"ה לא נהנין).

והנה לעיל (דף ב.) הבאנו דעת כמה ראשונים דקדשים שמתו יש בהם איסור הנאה ד"ת, וא"כ צ"ע מאי שנא קדשים שמתו מחטאת המתה. וכשם שלא פקע הקדושה בקדשים שמתו, ה"ה לא תפקע הקדושה בחטאות המתות. וביאר הגרי"ז (ערכין ה:), זבחים סז: ד"ה א"ה) דחטאת המתה הוי הפקעה של הקדושה, ומה"ט אין בה איסור הנאה בכלל. בענין איסור הנאה בחטאות המתות, הארכנו בשיעור של תמורה דף כג, ע"ש.

שינוי מקום בעולת העוף

א] קושיית הגמ' הוא מהא דבשינוי מקום בעוה"ע מטמא בבית הבליעה, ומבואר שהגמרא מדמה שינוי מקום מליקה עם שינוי מקום שחיטה, אבל הר"י בתוס' (ב: ד"ה רבה) חילקו ביניהם, ור' פרץ שם תמה עליו מסוגין, ודעת הר"י צ"ע.

ב] התוס' בזבחים (פד: ד"ה הניתנין) נתקשו בסוגין, שהרי בזבחים (סו:) מוקמינן למתני' דחטה"ע דמיירי ששינה במיצוי, ולא במליקה. וא"כ איך אפשר להקשות על רבה משם, הלא איהו רק אמר היכא דשינה במקום שחיטה או מליקה. והתוס' הוכיחו מקושיא זו דכדי ליחשב פסולו בקודש אליבא דר"ש בעינן שתי עבודות בכשרות, ולהכי הגמ' דימה שינוי מקום מיצוי לשינוי מקום קבלה. ובסוף דבריהם דחו הראיה, וביארו הגמ' באופ"א, דמיצוי עוה"ע דומה לשחיטה, כיון שבשעת מיצוי, הוא ממצה ומוציא דם מגוף העוף, ע"ש.

אמנם, רש"י ותוס' בשמעתין פירשו ראיית הגמ' כפשוטו, דמתני' דחטה"ע מיירי דשינה במליקה, וקשה עליהם מן הסוגיא דזבחים. והשטמ"ק (אות יט) תירץ בשם מהר"פ דהא דמסקינן בזבחים דמיירי בשינה במיצוי הוא כדי ליישב הא דמועלין בה, שלא יסתור שיטת ר' יהושע שם, אבל כדי לבאר הא דאין מטמאין בגדים אבית הבליעה, היה אפשר לאוקמי גם בשינה במליקה, וע"ז מקשינן בסוגין תיובתא דרבה.

ג] בחי' מרן רי"ז הלוי (עמ' 90) נקט שהגמרא הוכיחה ממיצוי עוה"ע, ולא ממליקת עוה"ע [כדעת התוס' בזבחים], והוכיח מסוגין דמיצוי עוה"ע למעלה במזבח אינו רק דין במקום הגעת הדם, אלא הוא קביעות מקום במעשה העבודה, דא"כ אינו דומה לשחיטת דרום שהיא קביעות במקום העבודה, ועוד שבמיצוי יש דין של זריקה שלא במקומו, דכיון שהגיע דם למזבח נתכפרו הבעלים, ואינו דומה לדרום כלל.

תיובתא דרבה

התוס' בזבחים (סח: ד"ה אמר) שחיתת דרום ר"ל במעילה תרד וכו' למאי דבעי למימר רבה דשחיתת דרום תרד לר"ש, ומבוי' דנקטו דרבה חזר בו, וכ"כ להלן שם (פד: ד"ה הניתנין), וז"ל, לא היה חושבו פסולו בקודש לרבה עד דאזתביה רב יוסף עכ"ל.

אבל הרא"ש בפרק אלו מציאות (סי' י"ז) הק' אמאי סוגייתנו לא מוזכרת כאחד מן המקומות דהלכתא כרב יוסף נגד רבה. וכתב כמה תירוצים, ואחד מהם הוא דכיון דמסקינן רבה בתיובתא, לכן לא מוזכר. ומשמע מכל דברי הרא"ש דרבה לא חזר בו, שאם רבה היה חוזר בו, אז פשוט דמה"ט אין מזכירים מח' זו, שהרי אין בזה מח'. וצ"ע לדעתו, אמאי רבה לא חזר בו, והרי מוכח במתני' שלא כדבריו.

קלטוה מחיצות

[א] גמרא – עד כאן לא קאמר רבה התם אם עלו ירדו מחיצה כתיקנה פסלה שלא כתיקנה לא, או דלמא אפילו לרב יוסף וכו'. וכתב רש"י דהיכא שהקדישה לבמת יחיד, אז מחיצת העזרה חשיבא מחיצה שלא כתיקנה. ודברי רש"י צ"ב, הרי השתא קיימנן כפי הצד דקלטוה מחיצות, וא"כ מאי נפ"מ אם הקדיש לכתחילה למחיצה זו, הרי עכשיו כבר נקלט ע"י מחיצות העזרה.

וי"ל דאפילו לפי הצד דקלטוה מחיצות, לא נשתנה החפצא של הקרבן להיות קדשי במה גדולה. ומבואר בגמ' ורש"י בסוף זבחים (קכ). דקרבן של במה גדולה שהקריב בבמה קטנה, צריכה ליקרב ביום ולא בלילה, כיון שהוא קדשי במה גדולה מצד עיקר קדושתו. והמקד"ד (סי' כ' ססק"ג) כבר עמד ע"ז, שיש לומר דעולת במת יחיד דקלטוה מחיצות אין עורה לכהנים, דדוקא לגבי עבודה נתחדש שהוא כעולת במת ציבור. ולהכי הוא דחשיב 'מחיצה שלא תיקנה', שאין זה עיקר מחיצתה.

ובספר יהגה האריה [להג"ר אריה פומרנצ'יק - בעמח"ס עמק ברכה] עמ"ס מעילה ביאר יותר, שיש שני חלקים של דין שחיתת צפון, חדא דין במעשה השחיטה שצריכה להתקיים בצפון, ועוד יש פסול בשחיטה במה שנעשית בדרום. ומקור לזה ממש"כ הרמב"ם בפ"ה ממע"ה שאין שוחטין קק"ד ואין מקבלין את דמן אלא בצפון, ובפ"ה פסה"מ כתב שאם שחט בדרום, פסול. ומהא דחילקן הרמב"ם לשתי הלכות בשתי מקומות, מבואר שהם שתי הלכות נפרדות – דין דבעינן קיום של צפון, ופסול היכא שנעשית בדרום. ולהכי בעולת במת יחיד, קליטת מחיצות מהני רק לזה שיש בו חיוב הקרבת צפון, אבל אין בו הפסול של הקרבת דרום להחשב כהקרבת חוץ.

זריקת פיגול

טעמא דרב פפא – כתבו התוס' (ד"ה אמר) דכיון דזריקת פיגול מהני לקבוע בפיגול ויש בו הרצאה, ממילא מהני גם למעילה. ומבוי' דזריקת פיגול יש בו ריצוי ממש, וכן מבוי' בזבחים (לד: פד:): לגבי שיריים ולגבי אם עלו לא ירדו, וממילא י"ל דמהני גם לגבי מעילה. אבל לכאוי' צ"ב דהכא בעינן זריקה המתרת.

אמנם ברא"ש בנדרים (יב. ד"ה והא נותר) מבוי' דזריקת פיגול הוי זריקה המתרת [ואי אפשר להתפיס בו קונם כמו שהוא]. והק' הרש"ש שם (בד"ה רא"ש ד"ה והא) מרב גידל בסוגין, ותיריך דהרא"ש קאי בדעת רב פפא, אבל רב גידל חולק.

אבל התוס' והר"ן שם (בד"ה והא) כתבו דלא גרסינן 'פיגול', דכיון שנתפגל אין זריקתו מתירתו. ומבוי' דנקטו דלא הוי זריקה המתרת, ומשמע שזה לכו"ע [ועי' במשנת ר' אהרן (סוגיות ריש סי"ב, מנחות סי' ט)].

ומשמע מזה כדעת הגר"ח, דלא בעינן שעת היתר לכהנים כדי להפקיע מידי מעילה, אלא סגי שנתקיים זריקת הקרבן להחשיב שנעשית מצותו של הבור. וא"כ, גם פיגול הוי קיום של זריקת הקרבן. אבל יל"ע אם אפשר לומר כן גם באימורי קק"ל, ועוד דתקשה לדעת התוס' בזבחים (סו.) דזריקה שלב"מ כמקומו לא מהני לגבי מעילה, וא"כ כ"ש זריקת פיגול.

ובספר מנחה שלימה ביאר דגדר זריקה לגבי מעילה הוא שמעמיד הבור בתחום הדיוט, והאימורים בתחום גבוה, אע"פ שאינה מתרת אותם בפועל למצותם [שהרי אימורי קק"ל קודם זריקה חסר להם בירור לגבוה כמש"כ רש"י בזבחים פג: (ד"ה אימורי), וכן בשר קק"ד חסר בירור להדיוט כמש"כ רש"י במנחות (מז: ד"ה דאמר וד"ה ואינה), ובעינן זריקה לייחד אותם למצותם. וגם זריקת פיגול שייך לזה, ויש בו צד עדיפות מזריקה שלב"מ, דהכא חשיב זריקה כלפי הבור.

לחמי תודה

[א] רש"י ורגמ"ה פירשו הוכחת רב פפא שהלחם נתקדש ומועלין בו. והדבר תמוה מצ"ע, הלא לח"ת הם קק"ל, ואיך יש בהם מעילה, כמשה"ק התוס'. ועוד תמוה במש"כ רש"י (ד"ה א"ל בזריקה) שהזריקה קובעת את הלחם בפיגול, ונמצא דחמור מקק"ד, וצ"ע.

ב) התוס' (ד"ה אלמא) כתבו בשם רבינו מאיר שהוכחת הגמ' הוא מתרומת לחמי תודה, ושחיטת התודה מקדשת אותם למעילה. וביאר השטמ"ק (אות כג) דכיון שנאכל לכהנים, הוא דומה לקק"ד ולא לקק"ל, והיינו דדינם כקק"ד, ומועלין בהם משעת שחיטה עד שעת זריקה.

והק' התוס' על שיטה זו דמאי שנא מחזה ושוק של שלמים, הלא הם ג"כ ניתנים לכהן, ולא משתמיט תנא בשום מקום שיש בהם מעילה. ומסתמא צריך לדחוק בדעת רבינו מאיר דה"ה חזה ושוק יש בהם מעילה, ודינם שוה לתרומת לח"ת.

עכ"פ, מבואר בדברי רבינו מאיר ששייך שיהא מעילה בקרבן שהוא קק"ל בחלק שהוא מיועד לכהנים. וצ"ע, הלא הזכייה של כהנים הוא מפקיע את הקדושה של הקרבן, והא ראייה, דבשר קק"ד שיש בו מעילה, יצא מידי מעילה בשעת זריקה משום דחל זכיית הכהנים. וא"כ, איך אפשר שזכות הכהנים הוא סיבה לחייב מעילה. וביאר הגר"מ זעמבא [בשו"ת זרע אברהם סי' יז סקכ"ד] וז"ל ומבואר דאף דבכל מקום זריקה מוציאה מידי מעילה היינו דאחר הזריקה הכהנים כבעלים אבל מ"מ מה שהוא לכהנים בגדר כהנים ראוי לימעות בו ע"י ראויות זה לכהנים ושפיר קודם זריקה הוי בר מעילה מצד ראויות לכהנים עכ"ל. והיינו, דדבר שראוי לכהן בתור שלוחי דשמיא, שפיר חשיב מיוחד לה'. והא דזריקה המתרת לכהנים מוציא מידי מעילה הוא שהכהן נחשב כמו בעלים, ומה"ט יצא מידי מעילה.

ג) התוס' עצמם ביארו דעת רב פפא, שהוא מדמה קידוש הלחם להבאת מעילה באימורי קק"ל. והיינו, שאם לא מהני עבודת פיגול לקדש האימורים למעילה, ה"ה דלא מקדש הלחם ליקדש בקדוה"ג. ובשיעורי הגר"ד הק' איך רב פפא הביא ראייה מקידוש הלחם לנידון של רב גידל, שהרי מבואר במנחות (ע"ט.) בשחיטה פסולה, דאם מהני לגבי אעל"י, מהני לקדש הלחם, ואפילו שחיטת בע"מ אליבא דר"ע מהני לקדש הלחם. וא"כ, כיון דעבודת פיגול הוא אעל"י כדתנן להדיא בזבחים (פד.), בודאי דמהני לקדש הלחם.

ותירץ הגר"ד דפיגול גרע משאר פסולים, ואע"ג ששאר פסולים דדינם אעל"י מהני לקידוש הלחם, אבל פיגול לא מהני, שהרי חייב כרת, עכ"ד. וביאה"ד דכיון שהוא ריצוי בפסול, לכן ס"ד דגרע מפסולים אא"כ הוי זריקה חשובה דמהני גם לגבי מעילה.